

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Lvdovici Molinæ, E Societate Iesv Theologiae Doctoris, &
Professoris, Commentaria, In primam D. Thomæ partem**

Molina, Luis de

Lugduni, 1622

Num sex dies illi, de quibus Geneseos 1. fuerint iusti dies naturales. disp.
1.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73915](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73915)

TRACTATUS DE OPERE SEX DIERVM.

Absoluta integra disputatione de Angelis, regrediamur ad quest. 65. à qua exorditur D. Thomas disputationem de emanatione nature corporee, atque adeo de fabrica huiusce totius mundi corporei, & præcipue hominis, cuius gratia Deus hanc mundi domum condidit. Vt verò breuitati consulamus, eaque omnia prætereamus, quæ vel in superioribus, vel apud Aristotelem tradita sunt, vel certè aliis in locis commodius tradentur, præsentem insinuimus tractatum, in quo reliqua summam comprehendamus.

DISPVATIO I.

Num sex illi dies, de quibus Genes. i. fuerint iusti dies naturales.

*Pars qua-
simis nos
suaderet.
Primò.*

QUOD non fuerint sex illi dies naturales, sed omnia, quæ in illis condita narrantur, facta à Deo fuerint simul; non solum in eodem die naturali, sed in eodem puncto temporis, suaderi potest primò ex illo Ecclesiastici 18. *Qui viuunt in æternum creauit omnia simul: ergo non sex diebus naturalibus.*

Secundò.

Secundò ex illo Genes. 2. *Iste sunt generationes cæli, & terre, quando creata sunt in die, quo fecit Dominus cælum, & terram, & omne virgultum agri, antequam oriretur in terra, omnemque herbam regionis, priusquam germinaret. Ecce, Moyses affirmat cælum, & terram, & omne virgultum agri, quæ Genesios 1. prima & tertia die facta narratur, fuisse eodem die producta: non ergo sex illi dies, de quibus Genesios 1. est sermo, fuerunt sex dies naturales, sed vnus & idem.*

Tertiò.

Tertiò, Dies naturalis est duratio integri circuli solis ab oriente in occidentem ad motum primi mobilis: sed sol Genesios 1. narratur factus quarto die: ergo non est eo loco sermo de diebus naturalibus.

Quartò.

Quartò. In Concilio Lateranensi 2. cap. *Firmiter* de summa Trinitate & fide Catholica hæc continetur definitio: *Deus sua omnipotenti virtute simul ab initio temporis, vtramque de nihilo condidit creaturam, spiritualem & corporalem, angelicam videlicet & mundanam, ac deinde humanam quasi communem ex spiritu & corpore constitutam: ergo cæli omnes, terra, & reliqua elementa, ex quibus mundus corporeus velut ex partibus coalescit, nec non sol, & cætera astra, ex quibus cæli similiter constant, lumen item, & vires ad influendum, quæ formas substantialiales astrorum consequuntur, condita sunt simul in principio temporis vnà cum Angelis; ac proinde nec firmamentum secunda die naturali, nec sol & astra die quarta fuerit producta, atque adeo dum Genesios 1. distinctis diebus illa narrantur facta, sermo non est de diebus naturalibus.*

Molina in D. Thom.

A Quintò. Quorum Deus optimus maximus, qui simul omnia efficere potuit, sex diebus illa produxisset: atque inter productionem & productionem spatium viginti quatuor horarum expectasset: Quorum item produxisset terram aquis cooperatam, ac sine montibus, & cavernis, quam eleuaret postea, ac discooperiret aquis, quas in terræ cavitatibus includeret: Dicendum ergo est mundum hunc, vt modò est, quoad omnes suas partes, simul in principio temporis sine vlla dierum naturalium successione fuisse fabricatum. Id quod confirmari potest ex illo Deuteron. 32. *Dei perfecta sunt opera: non ergo Deus primò produxit hunc mundum imperfectum, quem postea perficeret, ac ornaret.*

Quintò.

B Quidam nonnulli ex his argumentis permoti, & ob difficultates, quæ sese offerre solent in exponendis tribus prioribus Genesios capitibus, arbitrati sunt, sex illos dies non fuisse sex dies naturales. Atque in primis Philo Iudæus lib. 1. allegoriarum legis, *Rusticiana*, inquit, *simplicitatis est putare sex diebus, aut vti que certo tempore mundum conditum.*

*Philonis, &
quorundam
aliorum sen-
tentia.*

Augustinus etiam 4. super Genes. ad litteram à cap. 2. vsque ad finem, & lib. 1. prioribus quinque capitibus, & 11. de Civitate Dei cap. 7. licet dubius, in ea tamen est sententia, vt arbitretur, omnia, quæ Genes. 1. facta narrantur sex illis diebus, fuisse simul condita in eodem die temporis nostri, imò quantum colligere possam ex Augustino variis in locis (quia obscure hac de re loquitur) in vno & eodem momento nostri temporis. Arbitratur namque, informitatem (quam ipse vocat) tam materiæ corporalis, quam spiritalis, hoc est, Angelorum, non tempore, sed natura antecessisse formationem, & ornatum huius vniuersi. Atque adeo cum scriptura Genes. 1. dicit, *In principio creasse Deum cælum, & terram; terram autem fuisse inanem & vanciam*, id est, carentem ornatu plantarum & cæterarum rerum, tenebræque fuisse super faciem abyssi, non id dixisse, quasi aliquando fuerit terra sine vilo ornatu, & quasi tenebræ antecederent lucem, sed vt explicaret, qualis esset terra ex se, & similiter qualis esset abyssus ex se, nisi à Deo cum ornatu plantarum & animalium, & cum luce solis & astrorum fuissent condita. Item quando Scriptura subiungit Deum dixisse: *fuit lux, & facta est lux: arbitra-*

D. August.

D *lucis, & facta est lux: arbitra-*

zur nomine lucis intelligi cognitione Angelorum, quæ se ipsos, & cetera omnia in Verbo cognouerunt quoad rationes, quas habent in Verbo: lucemque hanc, atque aded formationem Angelorum per eam, non tempore, sed natura solum sequutam fuisse naturas Angelorum conditas, quas Genes. i. vult illis verbis significari, *In principio creauit Deus caelum, & terram*, ita vt nomine *caeli*, creaturæ spirituales, quæ *caelum caeli* dicuntur, intelligantur: nomine verò, *terrae & aquarum*, intelligatur tota natura corpora. Sex autem dies, de quibus Genes. i. est sermo, in eum modum explicat, vt nomine, *dies*, intelligatur cognitio, qua Angeli in Verbo cognouerunt ea, quæ singulis illis diebus narrantur facta, quoad rationes eorum in Verbo, quibus facta sunt: hæc verò, natura saltem, antecedit cognitionem earundem rerum, quæ ab eisdem in Angelis proprio genere cognita sunt, eo ipso quod singulae sūt facta: atque hæc cognitio, vt imperfectior, appellatur vespertina, seu vespere: & præter has duas cognitiones datur tertia, qua angeli sancti statim, ac vnumquodque in proprio genere productum cognouerunt, retulerunt illud in laudem conditoris. Hanc cognitionem vult Augustinus appellari mane, eò quod perfectior sit, quam nuda cognitio rerum in se ipsis, & minus perfecta, quam quasi meridiana lux cognitionis rerum in Verbo. A cognitione tamen rerum in Verbo, quæ *dies* dicitur, censet, tamquam à perfectiori, collectionem ex ipsa & ex matutina & vespertina appellari *dies*, non secus, ac in diebus temporis nostri, à tempore quo sol lucet super terram, tamquam à præstantiori parte, aggregatum ex illo & ex tempore noctis appellatur dies integer viginti quatuor horarum. Porro quia in huiusmodi tribus cognitionibus nihil reperitur, quod rationem habeat noctis, ait Augustinus Scripturam dum sex illos dies enumerat nulla noctis facta mentione, dicere, *factus est vespere & mane dies primus, secundus, &c.* Augustinus autem affirmat vnumquemque horum dierum finiri in vespere, ita vt mane sit initium sequentis diei, terminans præcedentem. Cum autem cognitionem, qua Angeli post agnitas res in proprio genere, illas in laudem conditoris retulerunt, appellat Augustinus cognitionem matutinam: Nescias facile in eo discernere, an mane quod est initium sequentis diei sit cognitio, qua res in die præcedente productas Angeli retulerunt in laudem conditoris, an potius cognitio, qua res in eodem die productas in laudem conditoris direxerunt. Et quidem, si Augustinum legas attentè, potius illud primum, quam hoc secundum, videri innuere. Sex itaque illos dies ita distinguit, vt primus fuerit, cognitio, qua Angelus se ipsum, & ea, quæ ante secundum diem narrantur facta, cognouit, primò in Verbo, & deinde in proprio genere. Secundus verò fuerit cognitio, qua cognouit firmamentum, diuisionemque aquarum, quæ sunt super firmamentum ab iis, quæ sunt infra firmamentum, primò in Verbo, & deinde in proprio genere: ita de cæteris rebus, quæ sequentibus diebus narrantur facta, quasi vnus & idem dies, quo omnia simul sunt facta, repetitus, seu distinctus ita duplici aut triplici illo genere cognitionis angelicæ, comparatione rerum illarum diuersarum, quas Deus condidisse scribitur, sit illi sex dies. Placuit autem tam multis explicare sententiam Augustini, vt semel intelligeretur exactè, quid de hac re senserit.

Refellitur.

Sententia hæc Augustini, quatenus habet, Deum produxisse simul totum hunc mundum, & non successiue per sex dies naturales, impugnabitur statim,

cum refellemus quorundam aliorum sententias, qui hac in parte cum Augustino conueniunt: estque id sanè contra communem Patrum sententiam, Chrysostomi homilia 3. in Genes. Ambrosij lib. 1. Hexaëmeron cap. 7. Basilij in Hexaëmeron homilia 2. Gregorij Nazianzeni oratione 45. ac cæterorum. Quatenus verò habet, sex illos dies esse duo aut tria illa genera cognitionum angelicarum collata ad sex illa genera rerum, est sanè singularis Augustini, saluæque reuerentia, quæ sanctissimo Patri debetur maxima, potest impugnari primò. Quoniam quando Deus creauit caelum & terram, primamque substantiam Angelorum, Angeli erant in via, nec videbant diuinam essentiam, vt supra ostensum est: ergo tunc non habebant cognitionem in Verbo, qua se ipsos potius natura in eo intelligerent, quam in proprio genere, vt dies primus esset ytraque cognitio meridiana & vespertina ipsorummet, vt vult Augustinus 1. de Ciuitate Dei cap. 7. Idemque argumentum fieri potest de cæteris diebus: si namque cætera vna cum substantiis Angelorum fuerunt simul condita, vtique Angeli, in quo instanti conditi sunt, cognouerunt reliqua in proprio genere, aut certè cognoscere potuerunt, reque ipsa cognorunt ea omnia, ad quæ aduertunt: cum ergo in eo instanti non habuerint visionem eorum in Verbo, imò nec in sequenti: quòd fuerint viatores, consequens protèctò est, vt non prius eiusmodi res cognouerint in Verbo, quam in proprio genere, ac proinde vt dies illi, de quibus Augustinus loquitur, nec fuerint simul in instanti temporis, in quo res condita sunt, nec in eis meridiana, aut matutina cognitio earum rerum in Verbo antecesserit natura cognitionem earundem rerum vespertinam, seu in proprio genere. Nisi fortè quis in defensionem Augustini dicet, cognitionem illam rerum in Verbo, ex qua dies illi coalescunt, non fuisse cognitionem intuitiuam, sed abstractiuam. Verumtamen neque id consonum est doctrinæ Augustini, neque credibile est, dari posse cognitionem abstractiuam Verbi, qua ita cognoscatur Verbum, vt in eo res creatæ conspiciantur.

Secundò, ex sententia Augustini mandus totus simul cum Angelis conditus est: sed prius est Angelos esse, quam illos habere cognitionem in Verbo: ergo cognitio in Verbo, qua Angeli se & alia cognouerunt in Verbo, non antecesserit natura creationem Angelorum, & cæterarum rerum, vt vult Augustinus, qui ea de causa cognitionem illam rerum in Verbo appellat *matutinam*, seu *diuinam*, quòd natura antecedit productionem rerum, quæ in Verbo cognoscuntur.

Tertiò, Cognitio, qua angeli res in Verbo cognoscunt, non est plures, sed vna simplicissima: ergo non est, quòd illa comparatione obiectorum appelletur plures dies.

Quartò quoniam si cognitio, qua angeli res in Verbo, & in proprio genere cognouerunt, essent illi dies, omniæque facta fuissent simul in eodem temporis momento, nulla sanè esset ratio, quare cognitio potius quarundam rerum, quam aliarum, diceretur primus, aut secundus dies, & non tertius, aut quartus, aut quicumque alius: quin potius, si ad solas naturas rerum attendamus, ineptè dies illi essent numerati, vt statim ostendemus.

Postremò, quia appellare cognitiones illas rerum in Verbo, & in proprio genere, *dies*, multiplicarique ea ratione dies comparatione diuersorum obiectorum, est vti vocabulis ad libitum, & præter omnium sensum & opinionem. Nec vllam veritatem

rifimilitudinem habet, Moysen cum populo rudi in ea significatione fuisse locutum, quam vix vllus potuit excogitare, excogitatamque sibi persuadere: quare exponere in eo sensu Scripturas sacras, est sanè earum auctoritatem enervare & (si in impugnanda sanctissimi, eminentissimique Doctoris de Ecclesia & sacra Theologia quam meritissimi sententias, fas est ita loqui) ludibrio fortè eam coram infidelibus exponere. Meritò ergo sententia Augustini ab aliis Patribus & doctoribus communiter reprobat.

Procopius quid afferuerit de propo-
sita quaestio-
ne.

Procopius, inter autores Græcos asseruit etiam, omnia à Deo facta fuisse simul. Moysen verò numero sex illorum dierum fuisse usum, docendi gratia, ob imbecillitatem intellectus nostri, qui non poterat tam multa simul capere.

Caietani opinio.

Caietanus, dum interpretatur illud Genes. 1. Factum est vespere & mane dies vnus. & illud Genes. 2. Iste sunt generationes cæli & terra, affirmat, sex illos dies esse quidem dies naturales viginti quatuor horarum, vt habet communis Doctorum sententia: at tamen omnes esse vnum & eundem diem sexies repetitum per comparationem ad illa quæ sex illis diebus dicuntur producta, ita scilicet, vt per comparationem ad ea, quæ prima die Deus condidit dicatur *dies primus*, per comparationem verò ad ea, quæ dicuntur producta secunda die, dicatur *dies secundus*, & ita consequenter. Ait namque propter sanctificationem diei septimi in memoriam beneficii creationis in lege præcipiendam, vnum & eundem diem in ordine ad sex illos gradus rerum sese consequentes, appellari sex dies cum tamen sit vnus & idem. Addit Caietanus, omnia, quæ illis sex diebus facta narrantur, siue illa corpora simplicia sint siue mixta, non solum fuisse producta in eodem die naturali, sed etiam in primo instanti illius diei, atque adeò simul.

Refutatur.

Sententia hæc, quatenus affirmat mixta omnia producta fuisse vna cum cæteris rebus in eodem temporis momento, tam parum tuta est in fide, vt non dubitem eam cum Scripturis sacris pugnare. Ex ea enim sequitur, plantas & animalia terrestria non fuisse producta ex terra, sed ex nihilo, pisces & volatilia cæli non fuisse condita ex aqua, sed ex nihilo: contrarium verò affirmat aperte Scriptura Genes. 1. Ex ea etiam sequitur, Adamum non fuisse productum de limo terræ sed de nihilo: cuius contrarium affirmat Scriptura Genes. 2. Præterea cap. Firmiter de summa Trinitate, & fide Catholica definitur, Deum simul ab initio temporis condidisse de nihilo creaturam spiritualem & corporalem, angelicam, & mundanam, ac deinde humanam quasi communem ex spiritu & corpore constitutam: non ergo in quo instanti produxit Deus Angelos & mundum corporeum, produxit etiam primum parentem, sed postea.

Quod si Procopius in eadem fuit sententia, qua Caietanus, simili quoque modo eius opinio est explodenda. De Augustino constat tum ex 5. super Genes. ad litteram c. 4. tum ex toto ferè sexto libro, ybi hac de re copiosè disputat, non fuisse eius sententia. Licet enim obscure loquatur, sententia tamen ipsius est, Deum, plantas, hominem, & cætera animalia, quæ Scriptura partim ex aqua, & partim ex terra facta commemorat, fecisse simul cum cæteris rebus; totòque hoc mundo vniuerso vt modò est, non quidem actu, sed potentia, ac virtute, tamquam in materia & caulis, ex quibus postea orientur, & quasi rationibus seminalibus: postea verò Deum illa fabricasse actu ex aqua & terra, vt Scriptura commemorat: negare tamen non potest.

Molina in D. Thom.

A test Augustinus, nec negat, in vniuerso ante eorum productionem non fuisse sufficientes eorum causas effectrices, præsertim animalium perfectiorum, debuissentque primò à Deo ex aqua & terra procreari tamquam à præcipua causa efficièti, quod & factum est.

Canus in commentariis manuscriptis in primâ parte Diui Thomæ affirmat, dies, de quibus Genes. 1. fit mentio fuisse naturales: & nihilominus Deum produxisse simul, non solum in eodem die, sed etiam in eodem puncto temporis, totum hunc mundum quoad omnia corpora simplicia, ex quibus constat, atque vt modò sunt: mixta verò produxisse posterius tempore: eò quòd ea ex corporibus simplicibus conflauerit: vt probant argumenta, quæ aduersus Caietanum texuimus. Credit tamen probabile esse, quòd Deus produxerit mixta in eodem die, in quo mundum creauit, paulò tamen post mundi creationem. Ad quæstionem verò, quæ statim sese offert, quanam ergo ratione Genesios 1. res sex diebus narrantur factæ, si omnes in eodem die naturali, & eodem temporis puncto sunt productæ? Respondet, Moysen eo in loco usum fuisse locutione absoluta pro conditionali, quasi sensus sit, si Deus sua opera successiue fecisset, mundumque perfecisset successiue, eò modo quo homines efficiere sua opera consueverunt, fecisset illa sex diebus naturalibus, eo ordine, quo ibi facta fuisse memorantur.

C Reddit Canus rationem, cur Deo inspirante Moyses in eum modum fuerit locutus, quoniam, inquit, lex ad duo ordinatur, nempe ad Deum colendum, & ad instruendum hominem in vita politica: cum ergo cerneret Moyses ad vtrumque expedire, vt homines sex diebus laborarent, & septimum quemque ad memoriam beneficii creationis diuino cultui dicarent, ita fabricam huius mundi Deo inspirante factam fuisse narrauit, ac si Deus sex diebus quæ in eo continentur, fecisset, & septimo die à fabrica cessasset, vt vel ea ratione homines ad laborem, & diuinum cultum memoria, & exemplo beneficii creationis allicerentur.

D Vt verò Canus hanc suam sententiam persuadeat veròque similiorem efficiat, ostendit usum locutionis absolute pro conditionali frequentem esse, tum apud Aristotelem, tum etiam in Scripturis sacris. Aristoteles namque 2. de cælo capit. 2. affirmat, *motum primi mobilis incipere ab oriente*: cum tamen ex ipsius sententia, qui mundum ab æterno fuisse est arbitratus, motus numquam incepit: vsus est ergo locutione absoluta pro conditionali, vt sit sensus, si habuisset initium, incepisset ab Oriente. 4. etiam Physicorum ait, *nunc fluens efficere tempus: sicut Mathematici dicunt, punctum fluens efficere lineam*. Vtraque autem locutio est absoluta pro conditionali, id est, si non flueret, efficeret tempus, si punctum flueret, vestigium sui relinquendo, efficeret lineam, Paulus 1. ad Timotheum 2. *Deus inquit, vult omnes homines saluos fieri*, quod exponitur conditionaliter, si per ipsos non steterit. Matthæi 24. *Cælum & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt*, id est, esto cælum & terra transirent, verba mea implerentur: quæ locutio non est absoluta, sed conditionalis: cælum namque & terra in æternum stabunt. Et psal. 101. *Opera manuum tuarum sunt cæli, ipsi peribunt, tu autem permanes*, id est, esto illi pereant, tu permanebis, quod Hispanicè dicimus, *bien pueden ellos perecer, mas vos permaneceréis*. Accedit, quòd in communi vsu loquendi, quando aliquis vno die effi-

Canis sententia.

Vt confirmet Canus suam sententiam.

dic id, in quo alios sex dies consumeret, dicimus, illud esse opus sex dierum, id est, quod si alius fecisset, consumpsisset in eo sex dies.

Mundus hic quoad simplicia corpora neque in eodem tempore pun-ctio, neque in eodem die naturalis est co-actus.

Sententia hæc tenet relata; quatenus conveniant in eo quod dicunt, totum mundum quoad corpora omnia simplicia productum esse, ut modo est, in vno & eodem instanti simul cum Angelis, & omnia quæ Genes. i. facta narrantur, producta fuisse in eodem die naturali, sanè ut sunt contra communem Patrum Doctorumque expositionem, ita nobis nulla ratione probantur. Et quando aduersus eas non aliud esset argumentum quam violentia, quæ Scriptura sacra Genes. i. infertur, id sufficientissimum esse deberet. Quis enim sibi persuadeat, Moysen Spiritus sancti afflatu incitatum, in docenda prima rerum constitutione, fabricaque vniuersi, populum illum rodem in eo sensu fuisse allocutum: sanè id errandi potius quam veram comparandi existimationem de tempore & modo, quo Deus hunc mundum totum constituerat, præbuisset occasionem, adeo sententiæ illæ omnes contorquent sensum, quem Scriptura sacra aperte sonat. Quare tutius, multoque melius iudico, infallibili Scriptura sacra autoritati inniti, eamque exponere in sensu quem verba ipsa præ se ferunt, atque iuxta illam eo modo expositam metiri & iudicare de sententiis hominum, quam propter fallaces hominum existimationes contorquere Scripturam facram, eamque à legitimo sensu, quem verba sonant, extrahere. Deo igitur faciente ita Scripturam primi capituli Genesios conabimur interpretari, ut nullam omnino vim illi inferamus, sed omnia prorsus, ut verba sonant, explicemus, omniumque rationem sufficientem reddamus. Atque hæc sit prima impugnatio omnium illarum opinionum.

Secundo, aduersus Caietanum & Canum argumentor in hunc modum, si omnia, quæ Genes. i. sex diebus facta narrantur, vnicuique die naturali Deus fabricauit, quæ quæso inter ea est connexio, ut dies, comparatione eorum, quæ simul facta sunt, illo ordine computentur, & non potius alio? Sanè nulla: quin potius dies illi ineptissime eo ordine essent connumerati, aut potius res ineptissime eo ordine essent commemoratæ factæ illis diebus. Etenim si quatuor elementa, orbis cælestes, sol, astra, & lumen eorum, simul effecta sunt, nulla prorsus est ratio, quare potius lumen dicatur factum prima die, sol verò & astra quarta die, quam à contrario: quin potius, eum iuxta sententiam, quam impugnauimus, sol & astra sint subiectum illius lucis, quæ Genes. i. narratur facta prima die: subiectum verò & radix lucis lucem ipsam natura antecedit: è contrario sanè dicendum fuisset, solem, & cætera astra facta fuisse prima die, lucem verò die alia, si causa & effectus coniungenda erant, & narranda quasi effecta distinctis diebus. Eodem modo, cum firmamentum in se habeat solem & sidera, à quibus luxilla emanat, commemorari debuit tamquam effectum aut lucem, si narratio sic erat texenda, ut lux & firmamentum quasi distinctis diebus fabricata referrentur. Item nulla est ratio, quare congregatio aquarum, discooperio terræ, productio arborum & herbarum potius dicantur facta tertia die & luminaria cæli quarta, quam è contrario: quinimo si res habuit, ut Caietanus & Canus censent, rationi erat longè magis consentaneum, ut astra & luminaria cæli, quæ corpora sunt non solum nobiliora, sed etiam suapte natura instituta, ut essent causa lignorum & herbarum, prius narrarentur facta, præsertim cum ex

sententia Cati, ligna & herba postentis tempore, quam luminaria cæli producta sint.

Tertio, aduersus Canum possumus argumentari in hunc modum. Cum hypothese quoddam Deus mundum hunc esset fabricatus successiue, non magis est coniunctum, quod illum esset fabricatus sex diebus, quam sex horis, aut sex quadrantibus, vel quocumque longiori, aut breuiori tempore: potuit enim pro arbitratu in longiori, vel breuiori tempore illum successiue fabricari: imò nec coniunctum erat, ut in sex moris temporis illum consideret: potuit namque vno die congregare aquas in vnum locum, & discooperire terram, & alio producere plantas: quæ tamen Genesios i. eodem die narratur facta: potuit etiam producere pisces vno die, volatilia alio, & animalia terrestria alio: cum tamen hæc omnia quarto die narratur facta: ergo locutio, qua Moyses Genes. i. hac in parte est vsus, non est absoluta pro conditionali, quasi sit sensus, quod si, quæ sex diebus narratur facta, operatus esset successiue, operatus ea fuisset sex diebus: quandoquidem vel intra vnum diem, vel in longiori aut breuiori tempore potuerit Deus successiue illa omnia operari. Quod si dicas, conditionem, sub qua locutus est Moyses, fuisse, quod si alius à Deo ea esset operatus, indigeret sex diebus (ut Canus innuere etiam videtur) ridiculum sanè id est: etenim alius à Deo, neque in sex, neque in sexcentis annis, aut quouis alio longissimo tempore potuisset ea fabricari. Ea autem, quæ Canus in confirmationem suæ expositionis adducit, non cogunt: Tum quia ex eo quod Scriptura vno in loco vtatur forma absolute locutionis, pro conditionali, non sequitur in alio etiam loco eadem forma loquendi vti. Tum etiam quia, quando locutio est conditionalis, modus ipsæ loquendi, antecedentiæque & sequentiæ illam indicant: in re autem, de qua loquimur, series ipsa totius capituli, in quo dies diuiduntur, diuersaque distinctis diebus facta narrantur, contrarium manifestè innuit. Adde, eiusmodi expositiones, quod sermo sit conditionalis pro absoluto, aut è contrario, vitandas esse quoad fieri possit, in re autem, de qua disputamus, nulla omnino est necessitas, ut Scripturæ contextus eo modo exponatur, ut ex dicendis erit manifestum.

Quarto aduersus præcedentes omnes opiniones possumus argumentari: quoniam Genes. i. postquam dictum est, *In principio creauit Deus caelum & terram*, subiungitur: *Terra autem erat inanis & vacua, & tenebra erant super faciem abyssi*: ergo tenebrae (hoc est, carentia luminis) fuerunt aliquando in vniuerso antequam Deus produceret lucem: iuxta sententias verò, quas impugnamus, semper fuit lux in vniuerso: eod quod lux, sol, & cætera astra, creata sint simul cum caelo & terra: hæc igitur sententia Scripturæ sacre repugnant. Augustinus & Canus concedant, semper fuisse lucem in hoc vniuerso: negant tamen inde sequi, ipsorum sententias contrarias esse Scripturæ sacre. Dicunt enim, quando Genes. i. dicitur, *tenebras fuisse super faciem abyssi*, explicari, qualis esset abyssus ex se, nepe quæ ex se non haberet lucem: non tamen negari habuisse illam semper ab extrinseco, videlicet à sole. Sed quam violenta sit hæc expositio, nemo est qui non videat. Ex eisdem verbis potest confici hoc argumentum contra Caietanum. Terra aliquando fuit inanis & vacua, ut Scriptura affirmat: ergo aliquando nec habuit plantas, nec animalia: ergo animalia & plantæ non fuerunt productæ simul cum terra.

Aduer

Aduersus omnes sententias facit illud Exodi 20. Memento ut diem sabbathi sanctifices, sex diebus operaberis, septimo autem die Sabbatum Domini est, non facies opus in eo: sex enim diebus fecit Deus caelum & terram, & mare, & omnia, quae in eis sunt, & requieuit in die septimo. Atque inde colligunt sancti Patres mundum fabricatum fuisse die Dominica, quae est septima à Sabbatho, in quo Deus quieuit ab opere suo. Idque affirmat Leo in epistola 79. ad Dioseorum Episcopum Alexandrinum, & refertur d. 75. c. Quod die Dominico. Quare constanter affirmandum est, sex diebus naturalibus produxisse Deum successiue ea quae Genes. 1. narratur fabricata, atque eo ordine, quo ibi fabricata commemorantur.

Mundum die Dominica esse constructum.

Mundum cur non simul, sed sex diebus constructum.

Sed dices, ut quantum argumentum supra positum obiciebat, quorum Deus optimus maximus, quae simul efficere potuit, successiue sex diebus produxit: In primis responderi sic possit: Quis nouit sensum Domini, aut quis consiliarius eius fuit? iudicia Dei abyssus multa. Quamuis autem altissimi consilia in operibus suis in hac vita non assequamur, idem tamen discendendum non est ab eo quod tam apertis verbis litterae sacrae circa fabricam vniuersi sonant; cumque Deus opt. eo modo potuerit hunc mundum condere, quo Scriptura Genes. 1. apertis verbis narrat, id constanter affirmandum est, inuestigandaque sunt rationes, cui eo modo illum condiderit. Quod si non occurrant, humiliter caput erit Scripturis subiiciendum, nostraque proficenda ignorantia, Respondendum est deinde, quamuis non omnes rationes assequamur, quibus ductus Deus ita successiue per partes hunc mundum fuerit fabricatus, non tamen ad eam rem perquam idoneas & sufficientes deduximus: nos ex multis has possumus in praesentia reddere.

Primum, ut ex modo fabricandi doceret homines, sex diebus esse illis laborandum, & septimum quemque diem suum in memoriam aliorum beneficiorum, tam praecipue creationis, quod ceterorum fons fuit, origo, ac fundamentum, esse diuino cultui dicendum, atque ad vtrumque ex modo fabricandi vniuersi homines alliceret, simulque illos doceret septimanam, tam aptam ad diuidenda tempora: repetitionemque illius ad menses & annum supputandum. Si enim hac causa sufficiens fuit, ut Deus Moysen in earet, vel ad eundem diem comparatione diuersorum effectuum appellandum sex dies, ut Caietanus ait, vel ut absoluta vreretur locutione pro conditionalis, ut Cano placet, cur non etiam, aut cur non potius reputabunt eam sufficientem, ut non simul, sed sex diebus successiue per partes produxerit mundum, quo modo Scriptura verbis apertis productum fuisse narrat: cum pro libertate sui arbitrij vtroque modo, hoc est, vel simul, vel successiue potuerit eum producere?

Secunda ratio reddi potest, ut ea successiua productione ostenderet, quid naturae rei postularer, & quid finis, ad quem vniuersum condebar: hac enim ratione prius produxit terram, aquis coopertam, ut terrae & aquae naturae efflagitaret: postea vero terram supra ipsius naturam eleuauit, congregauitque aquas in locum vnum, ut terra hominum habitationi, generationique earum rerum, quae homini necessariae erant, inferiret. Huic rationi possumus hanc aliam partem annexere, nempe ut ex illa successiua rerum productione melius intelligeretur ordo vniuersi, & ad quem finem res creatae dirigantur: id quod, cum singula in particulari suo loco fuerint explanata, clarius elucecet, interim supponatur.

Tertia ratio est, ut ex successiua rerum productione perfectio, & pulchritudo mundi huius vniuersi magis innotesceret. Opposita namque iuxta se posita clarius elucescunt. Praecedente itaque mundo in tenebris, mentesque sine vlla profus luce cogitato, intelligitur melius, quanta pulchritudo & perfectio ex luce illi accesserat. Mente item cogitato mundo, qualis erat in vnoquoque dierum, qui deum sextum antecesserunt, sine perfectionibus, quae sequentibus diebus addita sunt, elucescit clarius ordo, pulchritudo, & perfectio vniuersi, additis perfectionibus, quae sequentibus diebus accesserunt, magisque sapientia artificis innotescit. Decens praeterea erat, ut autor naturae cum ordinem in hoc mundo fabricando, naturaeque condenda seruaret, quem naturae ipsi, quam condebat, iunatum, inditumque esse volebat: eum vero ordinem naturae indidit, ut ab imperfectioribus ad perfectiora, & à minoribus ad maiora progredereetur. Quibus haec addit Ambrosius lib. 1. Hexaëmeron cap. 7. *Deus successiue hunc mundum produxit ac perfectiuit, imitatoris sui nos esse voluit, ut primo faciamus aliqua, postea venustemus, ne dum simul vtrumque adimimus, neutrum possimus implere.* His aliisque de causis, quae ut sequentibus non modicam afferent lucem, sic quoque ex dicendis clarius patebunt, autor naturae sex dierum spacio voluit successiue mundum moliri, eumque venustate.

Ad primum ergo in contrarium dicendum est, illud Ecclesiastici 18. intelligendum esse de iis, quae producta sunt ex nihilo, seu per creationem pressè supptam, & de entibus completis (quod dico propter animam rationalem): haec enim omnia simul cum Angelis producta sunt, ut in sequentibus videbimus: reliqua vero, quae postea sex illis diebus facta narrantur, non sunt producta ex nihilo, sed ex praesupposita materia. Alius etiã sensus illorum verborum est: *Qui viuunt in aeternum, creasse omnia simul: quae produxit per seipsum immediate tamquam autor & institutor naturae, qualia fuerunt ea omnia, quae producta sunt sex illis diebus: non tamen creasse omnia simul mathematicè, quasi ea omnia produxerit in eodem instanti, sed simul, hoc est, in principio temporis per sex illos dies, quotidie aliquid producendo, nullumque in ermittendo diem, in quo aliquid non produxerit, eoque modo continuando feriem productionis, iuxta quem sensum ait Christus de diabolo Ioan. 8. *Ab initio diabolus peccat.* Neque enim intelligit ab initio mathematicè, quippe cū prius fuerit in gratia, quam peccaret: sed intelligit moraliter, ita ut sit sensus, *Ab initio, id est, in parte temporis proxima, seu non multum distate ab initio.* Praeterea ea omnia, quae post primum instans sex diebus sequentibus produxit, produxerat iam antea in primo instanti, quoad materiam, qua constant, & ex qua producta sunt.*

Ad primum in oppositum responso.

Ad secundum D. Thomas q. 74. art. 2. ad primum cum Augustino super Genesim ad litteram cap. 4. respondet, *ibi quidem tantum esse sermonem de die vno, hoc est, de primo, in quo Deus creauit caelum & terram: attamen non esse sermonem de ea productione virgultorum & herbarum actu, quae die tertia commemorantur, sed de productione virgultorum & herbarum in potentia, atque adeo secundum quid, quae fuit prima die, ut supra de mente Augustini exposuimus. Quod autem sit eo in loco sermo de productione in potentia, & non in actu, probat Augustinus & D. Thomas ex ipso contextu: loquitur enim de virgultis antequam orientur in terra, & de herbis antequam germinarent.*

Ad secundum.

rent: constat autem virgultum, antequam oriatur, A
& herbam, antequam germinet, non esse virgultum & herbam in actu sed in potentia. Communis tamen ac amplectenda explicatio est, esse eo loco sermonem de virgultis & herbis in actu, quæ tertia die producta sunt. Verbum enim illud, *antequam oriretur in terra*, intelligendum est, ortu naturali, eodémque modo intelligendum est verbum illud, *antequam germinaret*, huiusque rei rationem subiungit Moyses, dicens: *Non enim pluerat Dominus super terram, & homo non erat qui operaretur terram*: ad naturales autem generationes arborum & herbarum, & pluvia, & cultus hominis, concurrunt: vt ergo innueret Moyses se loqui de generatione virgultorum & herbarum, non naturali, quæ per causas naturales fit, sed de prima, quæ est immediatè à Deo autore ac institutore naturæ, quam ceteræ supponant, addidit illa verba, *antequam oriretur in terra, & antequam germinaret*. Iuxta hoc ergo dicunt Doctores communiter, Moysen eo loco sumpsisse diem pro tempore, iuxta illud Deuter. 32. *Iuxta est dies perditionis*, id est, tempus. Isaia 9. *Sicut in die Madian*, Ioan. 8. *Abraham exulauit, ut videret diem meum*. Et c. 9. ait Christus, *Me oportet operari donec dies est*, id est, dum tempus est, & alibi sæpe in Scriptura sumitur dies pro tempore: frequens etiam est hebraismus in literis sacris, vt singulare sumatur pro plurali. Si maius dic (& hoc mihi magis placet) Moysen breuitati studuisse supposita dierum distinctione, quam capite præcedente præmiserat, verbaque illa, *in die quo fecit Dominus cælum & terram*, & *in die quo fecit omne virgultum agri*, quò pacto sensus est planus: hoc enim modo habebit contextus ille: *Haec sunt generationes cæli & terræ, quando creatæ sunt, in die quo fecit Dominus cælum & terram, & in die quo fecit omne virgultum agri*, *antequam oriretur in terra, & omnem herbam regionis, prius quàm germinaret: non enim pluerat Deus super terram, &c.*

Hic obiter adiciam expositionem illorū verborum, quæ post illa: *non enim pluerat Dominus Deus super terram, & homo non erat, qui operaretur terram*. Genes. 2. se quæritur. Horum scilicet: *sed fons ascendebat à terra irrigans vniuersam superficiem terræ*. Circa quæ obserua, vb̄ interpretæ Latinus & Septuaginta translulerunt, fons, Hebraicè haberi, *18 Ed*, quod Hebræi, & Christiani eius linguæ peritissimi dicunt significare vaporem: & ita in Bibliis Antuerpiensibus expositio interlinealis transfert, *sed vapor ascendebat à terra*. Præter Aquilam verò referente Theodoro, conuenit etiam Paraphrastes Chaldaeus transferens *nubem*. Abulensis quoque affirmat, vocem, *18 Ed*, æquiuocam esse, & tum fontem, tum etiam vaporem significare. Quamuis autem Hebræi nostri temporis pro solo vapore vsurpari dicant, certè mihi maximum est argumentum, fontem etiam significare, quod Septuaginta, quorum materua lingua erat Hebræa, & Latinus interpretæ fontem translulerint. Si ergo, *18 Ed*, vaporem interpretemur, planus sanè atque legitimus illorum verborum est sensus. Ait namque Moyses, non solum ante quartum diem, in quo Deus solem & cætera astra produxit: sed etiam quarto die, & deinceps per aliquod tempus, non fuisse pluiam. Expediebat quippe mundum in constellatione serena fabricari, vt eximia illius pulchritudo melius conspiceretur, maiorque esset. Eo autem tempore, quo non pluit, ait Moyses, vaporem ascendisse de terra solis: vi & aliorum astrarum, qui, noctis frigiditate, in copiosissimum rotam concretus, ac decidens, sufficienter vniuersam irrigabat terræ superficiem.

Cum enim defluentibus aquis die terra à terræ superficie, madida illa relinqueretur, vapore copiosum solis, aliorumque astrarum caliditate ex se emittebat, qui in rotam abundantem resolutus, quantum sat tunc erat vniuersam terræ superficiem irrigabat. Si verò, *18 Ed*, fontem interpretemur, vel cum Augustino est dicendum, Scripturæ more, sumi singulare pro plurali, sensumque esse, *fontes*, interim dum non pluit, sufficienter irrigasse vniuersam superficiem terræ, coadiuvante copioso vapore, qui in rotam, vt diximus, eo tempore conuertebatur. Vel dicendum est nomine fontis eundem vaporem intelligi, eo modo quo Aristoteles in libris Meteororum vaporem nubium fluxum à terra ascendentem, & rursus in terram descendentem, eamque irrigantem appellat. Fuisse autem vnum aliquem fontem antequam plueret, qui statim temporibus de terra ascenderet: vniuersamque illius superficiem inundaret, transgrediendo montium cacumina, etiam insularum, improbabile prorsus iudico. Neque enim ille esset mare, quod & falsum, vt dicemus, iam tunc erat, & fontis nomine non comprehenditur, neque verè de terra ascendere diceretur. Neque item esset aliquis alius, quia non explicabitur quifnam si fuerit, & quid de eo, postquam plueri cepit super terram, sit factum. Adde, eum vniuersam terræ superficiem irrigandi modum, neque sine ingenti miraculo constitui posse, neque aprum & conuenientem esse, quoniam potius irrationabilem: periret namque animalia terræ, quin & ipsum hominem. Neque enim eiusmodi irrigatio ante sextum diem fuisset necessaria: è quò terra à tertio vsque ad sextum diem sufficienter retineret humiditatem aquis tertio die ab ea defluentibus.

Ad tertium dicendum est, nomine *dies naturalis*, intelligi spatium seu durationem viginti quatuor horarum, in cuius altera parte est lux in nostro hemisphærio, cui succedit nox, atque absentia luminis: ca quippe pars, in qua est lux, appellatur *dies*, & ab illa tamquàm à nobiliori parte tota duratio viginti quatuor horarum *dies*, appellatur: quia ergo integer circulus solis ab oriente in occidentem conficitur duratione viginti quatuor horarum, solque sua presentia efficit lucem, cui per eum de solis recessum succedit nox, durationem circuli solis ab Oriente in Occidentem appellamus *dies*. Quòd si sine sole similis esset lux intra spatium viginti quatuor horarum, cui nox, absentiaue luminis succederet, talem durationem perinde diè appellaremus. Hinc est, quòd cum similis alternatio lucis & tenebrarum fuerit in hoc mundo per spacium viginti quatuor horarum, ter repetitum, antequam Deus produceret solem, fuerint in hoc mundo tres dies naturales antequam esset sol. Ad argumentum ergo negandum est, sine sole non potuisse præcedere dies: diemque in hoc mundo fuisse solum durationem circuli solis ab oriente in occidentem. Solutio hæc ex dicendis inferius dilucidior reddetur. Illud admonuerim, ob id durationem viginti quatuor horarum appellari *dies*, quia alterationes lucis & tenebrarum, neque plus, neque minus durant: quòd si plus aut minus durarent, dies essent maiores, aut minores. Hinc est, quòd illi, qui ab ortu solis, aut ab occasu supputant dies, quosdam dies habent maiores, quam sint dies viginti quatuor horarum, & quosdam minores: è quòd, quo tempore sol ad eos accedit ab vno ortu aut occasu vsque ad alium, sit maius spacium, quam viginti quatuor horarum, & quo tempore sol ab eis recedit, ab

vno ortu aut occasu ad alium sit minus spaciū quam viginti quatuor horarum: quod non habent, qui sup putant dies à media nocte in mediam noctem, vt nos facimus, aut à meridie in meridiem: hi enim omnes semper habent dies æquales. Quando etiam fteit sol tempore Iosue, & regressus est tempore Ezechiae, dies excessit horas viginti quatuor.

Ad 4. Ad quartum neganda est consequentia: nomine enim, creaturæ corporalis atque mundanæ intelligit eo loco Concilium hunc mundum corporalem quoad statum, quem habebat, quando primò conditus est, antequam Deus produceret lucem & reliqua, quæ cæteris diebus producta narrantur: tunc autem non habebat omnes partes integrantes, quibus modò constat, vt ex dicendis in sequentibus patebit: quare neque firmamentum, neque solem & astra habebat: satis autem perspicuum est, Concilium non intendisse definire eo loco, Deum produxisse simul, quæ Genes. 1. sex diebus producta narrantur, atque adeò definitionem illam opinionio, quam sequimur, & quam apertè sonat historia Genes. 1. minime aduerfari.

Ad 5. Ad quintū patet solatio ex dictis: reddita enim sunt rationes, cur Deus produxerit res successiue.

Ad confirm. Ad confirmationem dicendum est, non ideò opera Dei dici perfecta, quòd quicquid facit continuò perducatur ad perfectionem, sed quod perse, & non per alium id periciat, quando ipse autor est rei, cuius officium sibi assumit, vt Augustinus 2. super Genes ad literam capit. 15. in re propofita ait: vt ergo opera Dei perfecta dicantur, satis est, quòd nihil eorum, quæ ipse vt causā particularis efficit, imperfectum relinquat, sed ad perfectionem perducatur, si non simul, saltem per partes, ac progressu temporis.

DISPUTATIO II.

Quæ sint producta à Deo ex nihilo, per creationemve presè sumptam.

Creatione presè supra solum produxit Deus simul angelos, caelum empyreum, terrā & aquas.

VT missas faciamus opiniones plurimas, quas partim impugnamus disputatione præcedente, partim Hebræi, alique Doctores nostri sunt imaginati, dicendum est: Præter Angelos, quos Deus simul cum cælo, & in cælo empyreo creauit, solum produxisse de nihilo, atque adeò per creationem presè sumptam, cælum ipsum empyreum, terram & aquam, ex qua postea reliqua corpora simplicia est fabricatus. Hunc enim mūdum, quem Deus in hominum habitationem condidit, produxit primò tamquam domum quamdam rudem ac imperfectam, quam postea postea, ac exornaret. Quocirca à principio, ac de nihilo solum produxit cælum empyreum tamquam illius tectum & sedem Angelorum, ad quam homines postea perduceret, & terram velut illius solum ac fundamentū, simulque repleuit aquis interstitium, quod inter cælum empyreum & terram interponitur: tum ne vacuum daretur: tum etiam vt inferret in materiam, ex qua domum quoad partes omnes, ex quibus constare debebat, perficeret.

Has solas tres corporū species produxisse Deum à principio, atque adeò de nihilo, & per creationem presè sumptam, possumus probare primò. Quoniam Genes. 1. hæc tantum tria corpora narrantur creata in principio, hoc est, ante omnia, atque adeò de nihilo: sic enim ortus est Moyses: In principio creauit Deus caelum & terram. Ecce mentio fit cæli & terræ. Porro nomine, cæli, Strabo, &

A Beda, & plerique alij cælum empyreum intelligunt: illudque solum esse intelligendum, statim, ni fallor, demonstrabimus apertè ex Scriptura sacra, nisi quis eam ad peregrinos, violentisque sensus velit inflectere. Nec refert quòd textus Hebræus habeat: בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ berešchith bara Elohim & hasshamaim veeth areth. In principio creauit Deus caelos & terram: nomen namque Hebræum שָׁמַיִם hasshamaim, quod cælum sonat, caret singulari: poniturque proinde modò ad significandam rem vnā, eo pacto, quo Athenæ in plurali rem vnā significabant, modò ad significandas res plures, hoc est, plures caelos: meritò autem, vt ex sequentibus in eodem capite constat, interpres transtulit eo loco, cælum, in singulari. Subiungit statim Moyses, terra autem erat inanis & vacua, & tenebra erant super faciem abyssi, id est, aquarum, & spiritus Domini ferebatur super aquas. Ecce manifestè docet, aquas fuisse etiam à principio, simulque cum cælo & terra fuisse productas, atque adeò de nihilo creatas, Reliqua verò, quæ deinde referuntur facta, non à principio, sed mora temporis inter principium & productione ipsorum interiecta, produxisse narrantur.

B Lux enim facta est præcedentibus à principio tenebris super faciem abyssi: cætera verò post lucem diebus sequentibus facta commemorantur. Secundò. Quoniam, vt Genes. 1. habetur, secunda die dixit Deus, Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis, & fecit Deus firmamentum, diuisitque aquas que erant sub firmamento, ab his que erant super firmamentum, & factum est ita: vocauitque, Deus firmamentum cælum. Quo loco obseruandum est, vbi in textu Latino habetur, firmamentum, in Hebræo haberi רקיע Rakiah, quod, vt omnes conueniunt, latine significat extensionem, seu expansionem. Vnde iuxta textum Hebræum, idem est dicere, fiat firmamentum in medio aquarum, ac dicere, fiat extensio seu expansio corporum aut corporis in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis. Meritò autem Latinus interpres transtulit firmamentum, tum quia id, quod separare debet aquas superiores ab inferioribus, necesse est sit firmum ex parte superiori, ac solidum: tum vel maxime, quoniam de eadem רקיע Rakiah, seu expansione, infra die quarto dicitur בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַמְּעֹרֹת בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם sebi meoroth birkiath, sicut luminaria in Rakiah, id est, firmamento cæli, & diuisant diem ac noctem, & sint in signa, tempora, & dies, & annos, vt luceant in firmamento cæli, & illuminent terram: & factum est ita: & fecit Deus duo luminaria magna, luminare maius, vt præset diei, & luminare minus, vt præset nocti, & stellas, & posuit eas in firmamento: conitat verò solem, lunam & sydera residere in corpore solido & firmo, imò & stellas fixas esse in eo cælesti globo, qui ea ratione firmamentum dicitur, quòd stellas in se adeò fixas habeat, vt nec figuras, nec distantias inter se mutant: sicut mutant planetæ, qui idcirco errantes stellæ dicuntur.

C Ergo & quarta die nomine, firmamenti, intelligitur extensio corporis, aut corporum solidorum, in parte saltem superiori, quæ corpora & diuidunt superiores aquas ab inferioribus, & in se habent solem, lunam, & cætera astra. Quo constituto, conficio in hunc modum argumentationem. Firmamentum factum est in medio aquarum, eoque diuisit Deus aquas ab aquis, vt Scriptura sacra apertè narrat, attestanturque loca, quæ inferius referemus: ergo ante firmamentum non erant aër, & ignis: alioquin aquæ superiores fuissent iam diuisa

Firmamentum de quo Genes. 1. quid.